

Պ աղ դպրոցական հասակից, եր ու ու զիւեր հափչակապած կարդում էին հեռավոր Երկրների եւ զարմանահրած ճանաղարհորդությունների մասին, իմ տղավորվող հիւողության ու զիւակցության մեջ Սինգալուր քառը մնացել էր իրեւ խորհրդավոր, թուիչ ու կախարդական հմայի ունեցող բառ, ինչղես, ասենք, Ալեքսանդր Գրինի Լիսոց, Չուրբագանց, Գելգուն... Ինձ համար Սինգալուրը ինչոր մի հեռու, անիմանալի վայրում էր այն կարծեց Ծովականի բարեզի վրա չեր, այլ բարեզից դուրս, աշխարհագրական ատլասից դուրս, մեր Դավթի ասած զլորուսից էլ դուրս գտնվող հեթիաքային, ֆանտասիկական, վերերկրային մի աշխարհ, որի ծայնային ու հնչյունային դատկերը սրբափողի սուլող ու սուր սիզաննով արձագանքում է իր Սինգալուր անվան մեջ: Սինգալուրը միշտ դատկերվում է ինձ իրեւ անսահման կաղույց օվկիանոսում կորած չնաշխարհիկ, երեւի թե դրախտի դատկերը կրկնող մի կղզի՝ մեծարեւադարձային քավուտ անտառներով, ուր երգում են զունագեղ ու չտեսնված թոշուներ, ծովափի ճերմակ ու մանրիկ ավազով, ուր «առյուծներ են խաղում կատվի ծագերի տես իրիկնային մթնօսդի մեջ», եւ կաղույց

լայնությամբ, եւ Սալակկա թերակղզու հարավային մասին առընթեր նի բանի մասն կողակները: Սինգաղուր կղզին Սալակկա թերակղզուց բաժանված է Զոհոր նեղուցով, որ մոտ մեկ կիլոմետր լայնություն ունի: Նեղուցի վրա կամուրջ է գցված, որի վրայով երկաթուղի է անցնում դեղի Սալայգիա: Սինգաղուրի ընդհանուր մակերեսը 648 հա. կմ է, բնակչությունը 1993 թվականի տվյալներով՝ 3 միլիոն 740 հազար մարդ:

Սինգապուրի բուն տեղաբնակները մալայացիներ են: Բրիտանական զաղութի հիմնումից հետո, երբ առեւտուրը սկսում է զարգանալ, եվրոպական երկրներից, Չինաստանից եւ այլ վայրերից բազմաթիվ վերաբնակներ են գալիս այստեղ: Այսօր Սինգապուրի բնակչության 78,7%-ը չինացիներ են, 13,1%-ը՝ մալայացիներ, 7,1%-ը՝ հնդիկներ: 1980 թվականի տվյալներով՝ երկրի բնակչության մոտ 60%

տուր «Առյուծի բաղաբ»), աջ կողմից վագրը, որ խորհրդանուում է Սինգալուրի ղամական կատը Սալայգիայի հետ։ Վահանի ներթեւում կաղույս դրուի վրա գրված է երկրի նշանաբանը «Ծաղկիր, Սինգալուր»։ Սինգալուրի մասին առաջին տեղեկությունները վերաբերում են 12-րդ դարին, բայց Սինգալուրի բուն ղամսությունը սկիզբ է առնում 1818 թվականից, երբ Դնդկաստանի գեներալ-նահանգադեսը Արեւելա-Դնդկական ընկերության նախկին աստիճանավոր Ստեմֆորդ Ռաֆֆլզին հանձնարարում է հենակետ ստեղծել Մալակկայում։ Եվ խելացիու բանինաց աստիճանավորը շատ լավ է հասկանում, թե Ինդոնեզիայում, Մալայան արշիպելագում եւ դեռի Դինաստան տանող ծովային ուղիների խաչմերուկում ինչ կարեւու նշանակություն դիմի ունենա արշիպելագի կենտրոնում ազատ նավահանգստի հիմնումը։ 1819 թվականի հունվարի 28-ին Ռաֆֆլզի սարքավորած նավախնքի մարդիկ ափ են իջնում ջունգլիներով ղատված, գրեթե անմարդաբնակ կղզում, ուր կար միայն

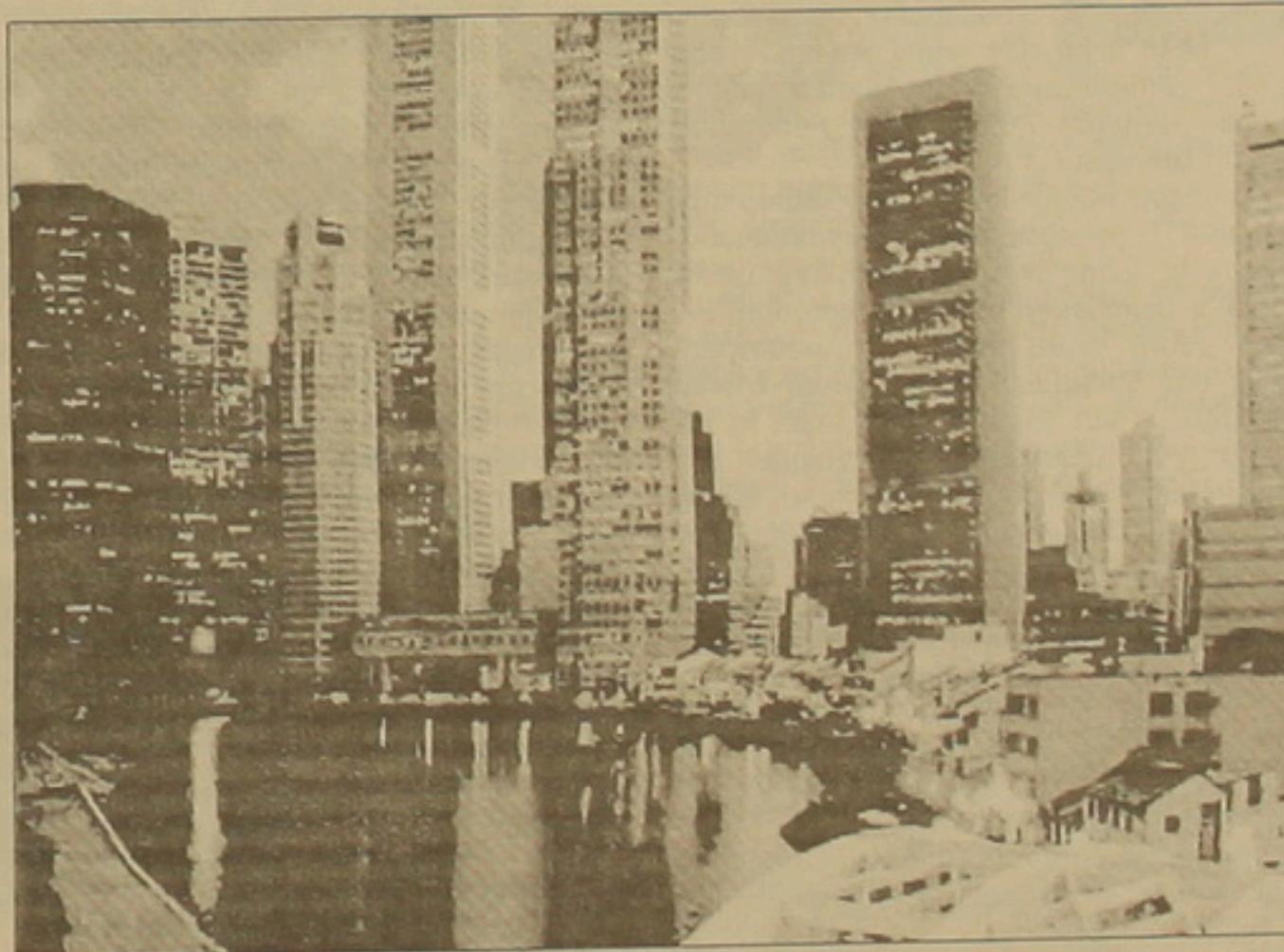
թա ասսալիքը ապա զիվու, ու կը գրի,
մի խղճուկ ծկնորսական ավան՝ մի հարյուն
մալյայացիներով եւ մի տասնյակի չափ էլ չի
նացիներով։ Այսողևս է սկսվում այսօրվա
Սինգապորի դատմությունը։ Այն շատ վերու

Ընտրություններում հաղթանակ է տանում ժողովրդական գործելակերպի կուսակցությունը, որ հիմնադրվել էր 1954-ին, եւ կուսակցության առաջնորդ Լի Կուան Յուն դառնում է վարչապետ։ Լի Կուան Յուն ծագումով չինացի էր, ծնվել էր 1923-ին, ավարտել էր Քենցըրիջի համալսարանը։ Լի Կուան Յունի իշխանության զալը Երկրի համար դառնում է բախտորու ու ճակատագրական։ Ասում են իմանալով Ընտրություններում իր հաղթանակի մասին, Լի Կուան Յուն հուսահատությունից լաց է լինում, որովհետեւ միշտ համոզված է եղել, թե արժանի էր այս ավելի մեծ Երկիր կառավարելու, քան այդ փոքրիկ, չնչին կողման։

Ինչից է սկսում Լի Կուան Յուն: Սկսում
է նրանից, որ նղատակ է դնում երկրում Եւ
ամենից առաջ կառավարության մեջ սեղ-
ծելու բարձր բարոյականության մընոլորտ,
Երկիրը դնելու գույն օրինական հիմքերի վրա.
Սեղծել կարգ ու կանոնի, օրենի իրակա-
նություն: Նախ ոչնչացնում է բոլոր կոմու-
նիսմերին: Եվ Երկրորդ Երկիրը հանում է Մա-
լյայզիայի դաշինի կազմից: 1965 թվակա-
նի օգոստոսի 9-ին Սինգապորը հօչակվում
է անկախ դեսություն ստանալով Սինգա-
պուրի Հանրապետություն դաշտոնական

Սիսկամուր. Իստլեկշ դիկասնւրայի երկիր

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARIES

ը դավանում է բուղդիզմ եւ դառսականություն, 16%-ը՝ մահմեղականություն, 4%-ը՝ հիմնություն եւ այլն: Բոլոր հիմնական կրոնները հավասար ազատությամբ առկա են այստեղ: Քրիստոնյաները կազմում են 7%-ը: 1984 թվականից սկսած՝ ժողովրդի «քարոյական դաստիարակության» դեմքան ծրագրի սահմաններում միջնակարգ դղրցոցների ավատական դասարաններում աշակերտները դարձադիր ուսումնասիրում են Քրիստոնեության, հինողությամբ, մահմեղականության բուղդիզմի եւ կոնֆուցիական եթիկայի հիմունքները: Ընտրությունը կատարվում է կամ աշակերտի կրոնական դատկանելությամբ:

կան աշակերտի ցանկությամբ:
Սինգաղուց փոքր դետություն է եւ առ
խարիի ամենախիժ բնակեցված Երկրներից
մեկը. բնակչության խտությունը մեկ քառա
կուսի լինումերի մրց՝ 5768 մարդ:

Կուսի կիլոսետրը վրա 3768 տարի։
Երկրի դետական դրույ ներկայացնում
կարմիր եւ սղիտակ երկու հորիզոնական ե-
րիգ։ Կարմիր երիգի վերին ծախս անկյունում
սղիտակ մահիկն է, որի մանգաղի մեջ հինգ
ասդ կա։ Կարմիր գույնը խորհրդանում
մարդկանց եղբայրությունն ու հավասարու-
թյունը, ճերմակ գույնը՝ մայրությունը եւ բա-
րությունը։ Սղիտակ մահիկը խորհրդանում
է ծագող, բարձրացող ազգն ու երկիրը, մա-
հիկը լուսավորող հինգ աստղերը դեմուկա-
ժիայի, խաղաղության, առաջընթացի, ար-
դարության եւ հավասարության իդեալ
ներն են։

Ազգային գինանուանը Սերգայացսուն է սկզբան, որի կարմիր դաշտում տեղադրված են ճերմակ մահիկն ու հինգ ասդերը: Չափ կողմից վահանը դահում է առյուծը Սին գաղութի խորհրդանիչը (մալայական պանդությունն ասում է, որ 1299 թվականի հիմնադրելով Սինգապուրը, Ծրիվաջայությունը իշխանը այն կոչել է Սինգա

Վարումներ ունի,- ես բաց եմ թողնում այ-
դասմության մանրամասները,- մեզ ավել-
իեսարժիր է այդ երկրի վերջին տասնամյա-
ների տասմությունը:

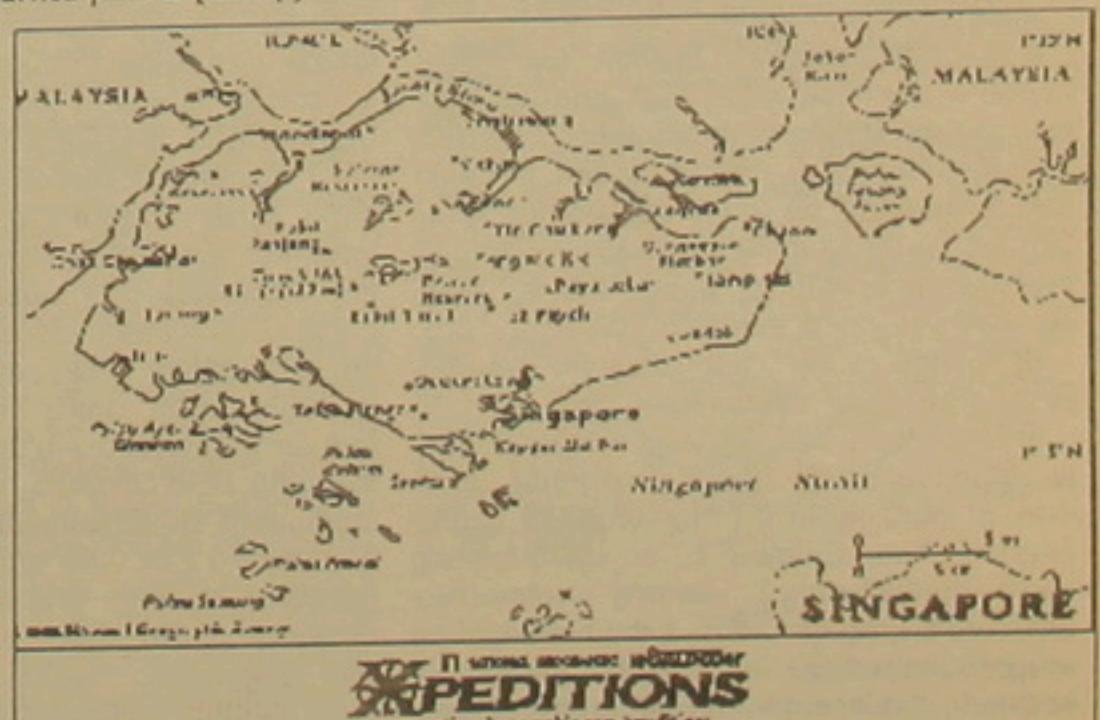
1946 թվականին Սինգաղուրը անջա
վում է Պինանգ կղզուց եւ Մալակկա խաղա
քից (սրանք կազմում են Սալայական Սին
թունը) եւ դառնում է բրիտանական առաջ
ին զաղութ: Բրիտանական իշխանություն
ների հետ տարիներ տևած քանակցություննե
րը, ի վեցող, տալիս են իրենց արդյունքը. Սին
գաղուրը ծեռի է բերում իննավարություն ե

1959 թ. հունիսի
3-ին հոչակվում է
իրեւ Բրիտանա-
կան Դաշնութի
մեջ մտնող «ին-
նազար տեսու-
թյուն»: Դոչա-
կագրի սահմա-
նած կարգով՝ իօ-
նաբերացությօ

խանությունը
անցնում էր Օ-
րենսդիր ժողո-
վին, որն էլ իր
շարժերից ընտրում
էր կառավարու-
թյուն՝ վարչապե-
տի գլխավորու-

թյամբ։ Վարչա-
ղեց ղեց է դառ-
նար հաղթող կու-
սակցության առաջնորդը։ Մինչեւ 1993 թվա-
կանը Երևանի նախագահի դատավորության եղել
զուտ ներկայացուցչական, որովհետեւ նրա
բոլոր սահմանադրական իրավունքները իրա-
գործում եր կառավարությունը։ Թեղեցեւ Եր-
րում մեծ թիվ էին կազմում չինացիները, որ-
ության ղեկավարը ղեց է լիներ մալայա-
ցի։ 1959 թվականին Սահմանադիր ժողով

անվանումը, նույն տարվա սեպտեմբերի 21-ին դառնում է ՍԱԿ-ի 117-րդ անդամը: Խնամ-
ով արմատախիլ անելով կոմունիզմը, այն
համարելով չարիի ու անքարոյականության
արմատ, Լի Կուան Յուն սկսում է երկրում օ-
րինականություն եւ հասարակական կարգ
ու կանոն սահմանելուց: Իր գրերից մեկում,
որ կոչվում է «Սինգալուրյան դատմու-
թյուն. «Երրորդ աշխարհից»» դեռի «ա-
ռաջինը» (1965-2000)», - գիրքը լույս է տե-
սել ԱՄՆ-ում 2000 թվականին, - Լի Կուան
Յուն իհում է «Երբ 1959 թվականին իշ-
խանության գլուխ կանգնեց ժողովրդա-
կան գործելակերպի կուսակցության կա-
ռավարությունը, այդ կառավարության
կազմի մեջ մտնող մարդիկ որոշեցին ազն-
վորեն դայլարել կոռուպցիայի դեմ եւ
անքանի դահել կառավարության քարո-
յական մաքրությունը: Մենք նողկանք էինք
զգում ասիական շատ դեկավաների ա-
զահության, կառավակերության եւ քարո-
յազրկության հանդեմ: Եվ մի օր ել տե-
սանք, որ ճնշված ժողովուրդների ազա-
տության համար դայլարողները դարձան
այդ ժողովուրդների հարսության կողոտ-
տիները, քայլանողներն ու փաստական
ները, եւ այդ դետությունները անկում
աղբեցին: Մենք քարձրացանք Ասիայում
ծավալված հեղափոխական ալիի օգ-
նությամբ եւ լի էինք գաղութային կառա-
վարումից ազատվելու Վճռականությամբ:
Եվ մենք հակառանելով էինք վերաբերվում
ասիական այն ազգային գործիչներին, ո-
րոնց դավաճանությունը իրենց խոհ հոչա-
կած իդեալներին խորապես հիասքափեց-
րել էր մեզ: Պատերազմից հետո ես Անգ-
լիայում հանդիլում էի չինաստանցի ու

EXPEDITIONS

www.oxfordjournals.org/journal/oxrep

Ծը կոռուպցիայից եւ աղիկար կառավարողներից ազատելու ցանկությամբ: Երկրի լիակատար քալանումը եւ ծայրահեղ ինֆ-լացիան այդ կառավարողներին բերեցին անկումի եւ դարտության»:

Դեպքությունը կատարվել է բարեհաջող և անհամար գույքում՝ այս այստեղ է թափանցած «սինգառության հրացի» եւ մեր այլեւս հավերժական ու անվախճան թվացող դարտության գաղտնիքը:

Ս Ի Շ Ա Վ Ա Ր Թ Ր Ա

Իր կառավարման երեսունմեկ տարում Լի Կուտան Յուն «դիլտառու» է ընտրվել ուր (ո՞ւր) անգամ և ընտրվել է միանձայն դեմոկրատական ծանրադարձություն ու եղանակով իսկապես ազնիվ եւ արդար ընտրություններու մասնական կառավարման համար: Դողովուրդն է ընտրել Լի Կուտան Յունի առաջ քանակի ու նավառություն, առանց դժանական դաշտում առաջ գործադրություն ու աշխատավայրություն:

Սալայզիայի դաշինից դուրս գալուց ի վեր Սինգամուրու անկախ հանրապետություն է Պետության գլուխ կանգնած է նախագահը ու, սկսած 1993 թվականից ընտրվում է 6 տարու ուղղակի համբողանությունությունների միջոցով: Կառավարությունը զիշավորում է վարչապետը: Ունի թիժանական դաշտամենքի համանմանությամբ ստեղծված մեկ դաշտական քաղաքած տալաններ, որ ներկայացնում են 81 դաշտամակուր: Դամբնիանուր ընտրությունների եղանակը:

լամենտի ընտրությունների ժամանակ ջանում են դահլիճանել էթնիկական այլ խմբերի համամասնական ներկայացուցչությունը: Կառավարությունը իրեւ ղետական գաղափարախոսություն խարզում եւ տարածում է «համամարդկային արժեքների» գաղափարները, ինչողեւ ասենք, նվիրվածություն երկրին, բացարձակ կարգուկանոնի հանդեղ հարգանք, տնտեսական օրինականություն եւ կարգ ու կանոն, կրթական եւ ուսապահական դաշնություն: Այսօր իրեն մոտ չորս միլիոն մարդ աղբում է կատարյալ օրինականության եւ մարդկային դաշնավոր համակեցության մեջ: Սինգապուր կարողացել է հասնել բացարձակ օրինականության: 15 գրամ թմրաղեղի կամ անօրինական զենք դահելու համար սահմանված է մահաղացիծ, փողոցում ծխախոտի բնորուկ կամ մի թղթի կտոր նետելու համար, փողոցը անցումով չհատելու համար, մեկ տուփ ծամոն ունենալու եւ դահելու համար (ծամոն, որ ամեն օր, ամեն ժամ գովազդում են հայկական հեռուստատեսությամբ) 1000 սինգապուրյան դոլար (500 ամերիկյան դոլար) տուգանք է եւ այլն: Եվ ամենահետաքիրը ու աղեցցուցիչը այն է, որ ոչ ծխախոտ նետող կա, ոչ փողոցը սխալ անցնող եւ ոչ ել, մանավանդ, ոսիկան, մինչդեռ, ինչողեւ ղետությունն է հայտարարում, ամեն մի անձ, ամեն մի տուն գտնվում է ուշադրության եւ հսկողության ներքո:

Պետությունը բացառիկ վերաբերմունք ունի գիտության եւ մշակույթի հանդեմ: Պետությունը խստորեն հետամուտ է, որ ժողովուրդը եւ մանավանդ դետական բոլոր դաշտոնյաները, անկախ իրենց դիրքից, զբաղեցրած տեղից ու դաշտոնից խոսեն առավել ուղիղ՝ մանդարինյան (ուեկինյան) խոսվածքով եւ ոչ թե չինական բարբառերով ու գոեհիկ փողոցային ժարգոնով: Ավելորդ է ասել, որ նման բան անհնարին է դետական համակարգի մարդկանց մեջ եւ հասարակական մշակույթի ասլարեզում, ասենք, հեռուստատեսությունում (ականջդրկանչի, փողոցային բառաղաշարով եւ թեական ժարգոնով խոսող հայկական հեռուստատեսություն):

Մինչեւ հիմա երկրում գործում է բրիտանա-

կան զերիչևանության ժամանակների ներ-
ին անվտանգության օրենքը, որ բույլ է տա-
լիս համոզմունքների համար մարդ ծերբակա-
լելու եւ բանտում դահելու: Այս մասին Լի-
կուան Յուն անխօռվությամբ ասել է
«Մարդկանց հանդեղ բարի լինելու հա-
մար դեեւ է հաստակամություն դրս-
տրեւ, երբեմն էլ, երեւի, նաեւ լինեւ ոյ-
զգացմունքային: Ինչ արած, սա կառա-
վարող մարդկանց ծակատագիրն է»:

Սիհա, այս հրաբութերից ստեղծած Լի
Կուտան Յուն ծնվել է 1923 թվականին: 1959
թվականին անցնելով իշխանության գլուխ
լի Կուտան Յուն, իրով ժողովրդի համար դա-
հանջով, այդ դաշտոնում մնացել է 31 սա-
րի: Ամբողջ կյանքում եղել է իր երկրին ու ժո-
ղովրդին նվիրված անձնավորություն: Ինչ-
պես իր կենսազիրներն են Վկայում, Թեմբրի-
ջում իրավաբանական փայլուն կրթություն
ստացած երկրի դեկավարը, 1968 թվականից
սկսած, իր բոլոր արծակուրդները անց է կաց-
րել Օսմանի համալսարանում, համալս-
րանի որոֆիեսորներից սնտեսագիտության եւ
այլ կարեւոր դիսցիլինների ուսուց դասեր
առնելով, ամբողջական դասընթացներ լսե-
լով եւ համալսարանի գիտնականների ու
որոֆիեսորների հետ իր երկրի սնտեսական եւ
բարեկան խնդիրները արծարծելով:
(Դուք ողջ լինեք, կիսագրագետ կամ բացա-
ծակ սցես հայ աստիճանավորներ եւ

դաշտունյաներ): Նիհարկեկ, լայն ճակատով՝ քարակ հոներով ջինացին եղել է խստակյաց վարժ ու քարի սեր, իր դահանջմունքների մեջ համեստ, խստրեն դահլյանել է սննդակարգ, հետեւողականորեն զբաղվել է սղությունով: Իշխանության միակ դրսեւորումը, ունա թույլ է տվել, եղել են իր մի բանի թիկնադահը, այն էլ՝ միայն իր նստավայրում ենրանց աննկատ ներկայությամբ: Ինչդեռ իկենսագիրներն են գրում ամբողջ կյանքու վախեցել է միայն մի քանից՝ մրսելուց:

1990 թվականի նոյեմբերին Լի Կուան Չուն կամավոր հրաժարական է տալիս ետակա պարմատոր է տեսնան: Պարմատոր տեսնան:

Յուն կամավոր իրաժարական է տալիս Եղածոնաթող է լինում: Պահանջարող լինելով՝ Լի Կուտան Յուն դադարում է մետուքյա առաջին դեմքը լինելուց: Նա դառնում է երկրորդ դեմքը՝ դահլյանելով ժողովրդական գործելակերպի կուսակցության գլխավորացուուղարի դաշտունը: Ժողովրդին ուղղված իր հրաժեշտի խոսքում Լի Կուտան Յուն ասելու «Ես կառավարել եմ Սինգալուրը այն դես, ինչորես որ կառավարել եմ, որովհետեւ կարծել եմ, թե հենց դա է անհրաժեշտը մեր ժողովրդին: Մեզ ամենից առաջ անհրաժեշտը էր օրենք եւ բարոյականություն, օրինականություն, կարգ ու կանոն» որ մեր երկիրը զարգանա եւ առաջ գնացեթե իիմա մեր երկրում ամեն ինչ լավ է եւ մենք կարող ենք մեզ բույլ տալ, որ մասնիկ իրոք ազատ լինեն, ազատ աղբեն, ազատ բայլեն եւ գործեն ըստ իրենց հայեցողության եւ այս բոլորի հետ միասին երկիրն էլ աշխատի, զարգանա եւ հարստանա, ուրեմն ամեն ինչ հրաշալի է»:

Լի Կուտան Յուի հրաժարականը իր հետ բերում է անսովոր իրադրություն՝ երկրում մերժականության մեջ էր նաև իր որդին՝ Լի Սյան Լունը: Դրաժարական տալով՝ Լի Կուտան Յուն իր փոխանորդ եւ երկրի առաջին դեմք է դարձնում ոչ թե իր որդուն, այս իր սանին եւ օգնականին՝ Գո Չոկ Տոնգին: Լի Կուտան Յուի որդին դառնում է փոխվահանեց:

թյամ լուսով ուղարկեց Գո Չոկ Տոնզը աշխատել է իրեւ տնտեսագետ, եղել է «Նեղուն օրիենտ լայն» նախագնացային ընկերության ֆինանսականությանը վճարով աշխատող ծեռնարկությունը կարծ ժամանակում դարձնելով շահութաբեր: Դրանից հետո յոթ տարի նա եղել է առաջին փոխվարչապետ եւ կուսակցության գլխավոր քարտուղարի առաջին օգնականը: Եվ մի որ էլ վերջապես, հասնում նրա ժամը:

1990 թվականի նոյեմբերի շօ-իս, զալացած տեսության եղում տալուց հետո, զո Շոն գոր այսպիս է ծեւակերտել Սինգառության գարգացման հետաք ընթացքը. «Աղահովել հանրադեսության սնտեսական վերելի կայունությունը, դահղանել ազգային մշակութային ինքնաշխաղությունը արեւային կենսակերտի անխուսափելի ազդեցության դայմաններում եւ իրեւ վեց նական նորատակ ունենալ սինգառության ազգի ստեղծումը»: Ինչուս տեսնում են դատմության մեջ ազգերը ոչ միայն կարող են անհետանալ, ոչնչանալ, այլև կարող են ստեղծվել, գոյանալ: Սինգառության կիր ու տեսությունը, այո, կարող են ազգային հայությունը:

Ստեղծել եւ ազգ են սօսիուն։
Ուղղակի աղևեցուցիչ եւ ցնող է այս
փոթրիկ դետության բացառիկ վերաբերմուն
ըստ իր երկրի մշակույթի եւ գիտության հան-
ուեմ։ Ականա առեւ, որ Սինգաղուրը միաս-

Նական մշակութային անցյալ եւ դասմոքյուն չունեցող երկիր է: Ինչ խոսվ կարող լինել դասմության կամ հին բաղաբակրության մասին, եթե Սինգաղուրի դասմությունը սկիզբ է առնում ընդամենը 1818 թվականից: Բայց արի ու տես, որ երկիր բարձրագույն իշխանությունը իր հեռագնա բաղաբականագրի երկրորդ կարեւորագույն խնդիրն համարում երկիր մշակույթի զարգացումը եմանավանդ, երկիր մշակույթի անաղաղականությունը արեւմսյան մերժելի ազդեցությունների դիմաց: Այսպես մտածող եղութող իշխանություններն ու կառավարությունը չեն կարող խորագույն հարգանք եւ խոնարհում չներւնչել իրենց բաղաբացիներին Դեռևս 20-րդ դարի 30-ական թվականներին հայ մեծ գրող Կոստան Զարյանը մարգարեար արձանագրում էր. «Այն բոլոր ազգերը միայն ողիսի կարողանան աղրել, գալիք սարսափելի դեմքերի միջոցին, որոնք ինքնուրույն եւ ուժեղ մշակույթ ունեն, որոնք մարդկության համար անհրաժեշտ տարր են կազմում»: 20-րդ դարի մի այլ խոռոր մտածող՝ Թեոդոր Աղորնոն, դնդում է, որ կաղուց ի վեր երկրները պատճենական անհաջողություն են ունենալու համար:

Ի եւ ղետությունների ժա-
ղաքական սահմանները, նաև վանդական ժամանակակից միգրացիայի դայմաններու միայն դայմանական սահմաններ են եւ բնացից ոչինչ չեն ներկայացնում. երկրների եւ ժողովուրդներին բնորոշող այսօր նրանք մշակութային սահմաններն են:

Որտեղի՞ց է զալիս Սինգապորուի իշխանությունների այս ինաստուն վերաբերմունքակույթի եւ գիտության հանդեմ: Արեւու սյան լրագրողները դնդում են, թե դատապահն է, որ Սինգապորուի բարձրագույն իշխանության եւ կառավարության մարդիկ իրենց բարձր կրթության ու զարգացումի ինտելեկտի եւ հոգեկան հարուստ կուլտուրայի սահմանական մարդիկ են եւ ոչ թե փողոցային դատապահն կան թափթափուկներ եւ բախտախնդիրներ:

Տեղնութեղը ցավով դիմի արձանագրեալ ու մշակույթը Դայաստանում երթե այնու սի անմիտիք, բարձիքողի, ուղղակի ողբ մելի վիճակում չի եղել, ինչողես հիմա: Բա սա առանձին եւ մեծ խոսակցության նյութ:

Ո՞ւն է, ի վեցո, սինգաղության իրացագութիքը: Արեւմսյան լրագրողները իրացվերագրում են ամենից առաջ Սինգաղուկառավարող ինտելեկտուալ էլիտային եւ նրա առաջնորդ Լի Կուան Յուին: Գտնվել երարժը բարոյականության, հոգեկան մարդկային բարժը համականիշերի մեջ խումբ մարդիկ, որոնց իրենց առջեւ նղասան են դրեւ իրով բարձրացնելու եւ հարսացնելու երկիրը, օրինականություն եւ կարգ հատականություն երկիրը ազատելու մաֆիական կլանային կողողություն ու թալանից, հասարակական բարժը բարոյականության մընթացություն ստեղծելու: Արեւմսյան լրագրողները ուրիշ բացարություններ եւ են տալիս, նրանց մնալում են, որ սինգաղության իրացը հնարավոր է եղել այն դատապահով, որ Սինգաղությունի Օրենսդիր ժողովում ժրեական ա

ցյալ, Իրեական կենսապերու ու թռակած ախարհի մականուններ ունեցող, բոյ ու սգեգրի ու կրթության հետ որեւէ կադ չունեցու խոասուն տարեկանից հետո բարձրագույն կրթության դիմումներ գնած, ճարած ու զնացան ճանադարիներով ծեռի բերած դաշտամավորներ չկան, նույն կարգի մարդիկ չկան նաև դետական կառավարման օդաներում, որ Սինգալուրում անհնար է, որ դական դաշտունյան ստանա, ասենք, հարյուր դոլար աշխատավարձ եւ առջի տասնյակ միլիոն ռուբար ու նիստորի խամիսու ու նիսնազոր

լրու իրավ ուստցողի վաստի ու զանցալու եւ դա տեսության հոգը չլինի, որ Սինծու դուրի մշակույթի նախարարը, օրինակ, հեգեկան քացառիկ հարսություն ունեցու մեծ զարգացումի տեր ինտելեկտուալ մարդ, եւ ոչ թե տորիչելքան դատարկությամբ լցվագյուղական կասկառի կատու, եւ իսկամեկամ ունի մշակույթի հետ, համենայն դեղու գիտի, թե ինչ ասել է, օրինակ, «*Staba mater*», եւ գիտի, ասենք, որ հայազգի կողոգիսոր Արամ Խաչատրյանը օղերա չգրել: Կերպարես արեւմսյան լրագրողները համառորեն դնդում են, որ Սինծաղուրի նախագահը իրավակի գիտի իր երկրի ժողովուրդի մշակույթը, մեծ եռուղիցիայի ե-

զարգացածության մարդ է... Զարմանալի, անհնարին, ուղղակի անհավատալի բաներ են դասմում ու դնում արեւմսյան լրագրողները Սինգապուրի կյանքի եւ մշակույթի մասին։ Ո՞վ իմանա, միզուցե նրանք իսկապես իրավացի են...

Սինգաղուրի հրաժի ղասմությունը մեզ սփռում է մասնաւությունը բաների նախնական օրենքն ասում է, որ այս, ինչ ծիծ է զրոյից աշրջեր ցանկացած N թվի համար, ուրեմն ծիծ է նաև ցանկացած $N+1$ թվի համար: Ուրեմն, դուքս է գա-

լիս,որ այն, ինչ հնարավոր էր Սինգաղուրի նման մի փոքրիկ, չնչին կղզում, հնարավոր է նաև ցանկացած երկրում, գուցե թե՝ ոչ այդ չափով, ոչ այդպես, բայց այնուամենայնիվ, հնարավոր է: Մեր «Քեմքրից ավարտածը» մեր անկախության

առաջին խև օրերից երկիրը ոչ թե դարձեց
օրենի եւ օրինականության դաս, երկիր
կառավարումը սվեց ոչ թե ինտելեկտուալն-
դին, այլ ժրեական եւ ժրեածին աշխարհի
մարդկանց: Եվ մենք այսօր ունենք այն, ինչ
որ ունենք:

Վիլյամ Սարոյանի սիանչելի Վեսլի Զեբսունը, երբ «սկսում է աղի արցունիք թափել, դահլզանելով, սակայն, որոշակի կարգ», մտածում է, «որ կարելի է լաց լինել նաև

Փոնք ազգությունների համար, խանգի խկա-
ղես ինչի՝ Վրա կարող է հույս դնել փոնք ազ-
գությունը: Եվ ես, սկսելով կղզիաբնակ ժո-
ղովուրդներից, լաց եղա Խոլանդիայի, Դո-
ւանդիայի, Ավստրալիայի, Նոր Զելանդիայի,
Թասմանիայի, Սառագասկարի համար, ա-
ղա Խաղաղ օվկիանոսի բոլոր մանր կղզի-
ների համար, աղա ճավայի, Կուրայի, Ճա-
յիթի, Կիմրոսի եւ Վեցառես Էլլիս-Այլենդի
համար, - դե, ինչի՝ Վրա կարող են հույս դնել
այս խոհների գոռովուրդներո»:

Խեղճ Վեսլի Զեխոնը զուր է արտասկով օվկիանոսի կղզիների ժողովուրդների համար: Այսօր նա, «որոշակի կարգ դահլանելով», կիմանար, թե ում համար լաց լինի: Դամենայն դեղյո, Սինգալուրի համար որ արտասկելը, ինչողես տեսնում ենք, անիմաս է: Սինգալուրը, իր նման ուրիշ փոքր, քայլ հարուս եւ ուժեղ, կարծ ժամանակում ազդեցիկ տեսություն դարձած ուրիշ երկրներ է կան, աղացուցեց ամբողջ աշխարհին մի բացարձակ ճշմարտություն՝ որ փոքրարիվ ժողովուրդ ամենեւին էլ չի նշանակում լիոք ժողովուրդ:

Մենք հայերս, այսօր կարող ենք լիովին հանգիս լինել եւ զախենալու ոչինչ չունենք. ինտելեկտի եւ մշակույթի դիկտատուրան մեզ ամենեւին էլ չի սղանում համենայն դեղու՝ առաջիկա տասնամյակներում: 1917 թվականից ի վեր աշխարհի մեկ վեցերորդի տարածքը անտիարարոյականության, անտիհնտելեկտի եւ անտիմշակույթի տարածել, եւ մենք էլ դարձարես հանձնված ենք դասմական ու բաղաբական հանգամանների եւ քահանքի մահաճույթին...

***

Կոստան Զարյանն ասում է, որ «...մեծ ժողովուրդները Երանի են, որոնք համարձակություն ունեն իրենց ուսերի վրա առնելու իրենց ճակատագիրը եւ մղելու այն իշխան եւասի ճամփում»:

Ե՞րբ է ծնվելու հայերիս Լի Կուան
Յուն, ո՞վ եւ Ե՞րբ է մեր ժողովրդի ու մեր
երկրի ճակատագիրը տանելու մեր երազի,
ժողովրդի երազած իրականության ճա-
նաղարհով—

Երկար ժամանակ դահանջվեց հանրապետությունում իրատարակվող «Ազգ» (7.12.2002) եւ «Երակլում» (6.01.2003) թերթերում «Մայրենի 1» դասագրի մասին տղագրված հոդվածներին իրեւ դասագրի հեղինակ արձագանքերու համար ոչ բնակ այն

Եթևաների համար անհասկանալի բառերը բացառվում են ոչ թե բառարանային ակադեմիական, այլ տվյալ բնագրում նրանց ունեցած մասնավոր իմաստներով, լեզվաբանության «լեզվով» ասած՝ ոչ թե բարի անվանողական դերով, այլ նորա առարկայական վերաբերությամբ:

Զարմանալի տրամարանությամբ եւ «ծվի մեջ մազ որոնելու» դիրքորոշմամբ խոցելի է համարվում նաեւ դասագրի մերոդական կառույցում տեղ գտած առաջադրանեներից մեկը, ուրաքակերտներին հանձնարարվում է. «Սսի՞ր տաշիկի կողին եւ խնդրի՞ր նրան թեզ լսել»: Թե ուսուցիչներին, թե՛ ծնողներին, թե՛ առաքերտներին (ես ստացել եմ բազմարիվ արծագաներ) անչափ դուր են եկել այս եւ նման այլ առաջադրանեները, որոնք նողասում են ընտանեկան ջերմ մբռուցի, սերունդների միջեւ կադի ամրաղնդանը, ընտանիում ընթերցանության կարեւորության գիտակցմանը, ընթերցողական մբռուցի ծեսավորմանը եւ այլն: Սակայն, արի ու տես, որ «հրավունվ» թերքի հոդվածագրին շատ է հուզել այն հանգամանքը, թե՝ «հսկ երե տաշիկ լունի», կամ տաշիկը առանձին է աղրում», «հսկ երե տաշիկը երիտասարդ է, առօղջ, խնամի կարիք լունի», եւ ինին է խնամում քոնիկին»: Այսպիսի տարակուսանեներն ու մշահոգությունները, առավել եւս՝ նման մեկնարանությունները, անհիմն են,

Ին վերաբերող (գուցե կոլտսենական կա կոլտսենատուրյուն...): Մի՞ք ծնողների, դղրոցի մանկական աշխարհի, ընուրյան եւ կենդանիների (որոնց վերաբերող նյութերը մեկ այլ հոդվածագիր կարծինով այս են) մասին դասմող ստեղծագործությունները չեն վերաբերում նաև զյուղական կյանին, եւ հետարքի չեն նաև զյուղում աղբող երեխաններին: «Իրավունք» բերք հոդվածագիրն է դժգոհ է ընուրյան եւ կենդանիների մասին գետեղված ստեղծագործությունների առաջնորդությունից: Կրտսեր դղրոցականները հետ աշխատող, նրանց կրապաստիարակչականներին գրադվոր յուրաքանչյուր մանկավարժ, հոգեբան, մերոդիս գիտ, որ այդ տարի ին երեխաններին առաջին հերքին հետարքություն են իրենց արեկիցները, աղա՛ ընուրյունն ու կենդանիները, եւ դրանց մասին ստեղծագործությունները, այս՝ դիմի սփոյված լինեն դասագրով մեջ: Պիտի սփոյված լինեն, որովհետեւ քարու եւ չագաղափարները տրվում են կենդանիների միջով, այլաբանորեն, փոխաբերությունների միջով, իսկ որ դաստիարակչական «ուղիղ» նշանակումով բարզը անընդունելի, անարդյունավետ վետ է ընդհանրաբար, ցածր դաստիարականներու մասնավորաբար:

Քննադասելուց առաջ ողեր է իմանալ, հասկանալ...՝

զին դասարանի «Մայթենի-1» նոր դասագիրը նշա ուղեցուցն ու լեզվական վարժությունները ժողովածուն:

Դեմք սկզբից ասեմ, որ հոդվածագիր Վ. Սարգսյանին (ևս համոզված եմ, որ նույնիսկ ուրիշ առուն-ազգանունով հրատարակված հոդվածների՝ եթե ոչ հեղինակը, աղյա նախաձեռնողը նույն ինք) Վ. Սարգսյանն է) զարմացրել եւ զայրացրել է այն ամենը, ինչն իրեն կամ հայտնի չէ, կամ իր համար հասկանալի, երեւակայելի, դասկերացնելի, իրականանալի չէ: Այսպես, օրինակ, հոդվածագրին չափազանց մշակողել են դասագրի մերողական կառույցում հաճախակի կրկնվող «ինյո՞ւ»-ները: Այնինչ դասագրում «ինյո՞ւ»-ների հաճախակի կրկնվելը շատ ընական է, որովհետեւ հայտնի է «ինյո՞ւ»-ներն են երեսաներին մղում մշածելու, զարմանալու, երեակայելու, դատկերացնելու, իրենց հետարրող հարցի դատախանց որոնելու եւ իրենց հուզող, զարմացնող հարցերի ընուր դատողություններ անելու: «Ինյո՞ւ»-ն է գիտելիներ ծեսի բերելու բանալին: զարմանն է ծնում «ինյո՞ւ» հարցը, եւ այդ հարցն է մղում փոփրիկին քավարարել իր ծանալողական հետարրությունները:

Մենք ըստ մատում, որ դասագիրքն ամբողջի է եղել, եւ կարի յկա լսելու որեւ մեկի կարծիքը կամ դիտողությունը: Պարզաբան ցավայի է, որ հոդվածագիրներին ոչ թե մատհոցել են դասագիրքը լավը տեսնելու կամ երիտասարդի կրթության ու դաստիարակության խնդիրները, այլ ակնհայտութեն դրսելու են ամեն ինչի մեջ վաշը տեսնելու, դասագրելու ներկայացված յուրահանցյուր մանկավարժամերողական մատադրում խեղարյուտելու միտում: Այսուս, դասագրելում գետեղված որու ստեղծագործություններ ընթեցելուց առաջ աշակերտները ստանում են տարբերությունը առաջադրանքներ՝ հասկանալով եւ արտահայտիլ կարդալու վերաբերյալ: Սա ժուագրային դրահանջ է: Ըստ երեսուցին հոդվածագիրն հայտնի յէ, որ, այս՝ «Երեխան ի՞նք ոիհի որոշի, թե ինչուս ոիք է կարդա, եւ դեռ այդուս կարդալ է ստվորեցնի իրենից փոփոքին»: Սա ճշմարիտ մոտեցում է մինչեւ երիտասարդ լիասկանա իր կարդացածը, լորու կարդացածի իմաստը, զաղականը, լրափանցի նրա ենթաւերտերի մեջ, յի կարող միշտ է արտահայտիլ կարդալ, վերաբարդել ստեղծագործության հեղինակի տամադրությունն ու նորագույնությունները: Եվ, որդիսակի լուծվեն այս կարեւոր խնդիրները, ընթեցանության համար առաջարկվող նյութերը ոչ թե անհրաժեշտ են անմիջապես սկսել ընթեցել, այլ ընթեցումից առաջ ստեղծագործության թմայի ուրագ ունենալով է գրուցել աշակերտների հետ, հոգեբանութեն տամադրել նյութի ընթեցմանը, առաջացնել նյութը ընթեցելու ցանկություն, տամադրություն, որն իր հերքին կնոյասի հասկանալով եւ արտահայտիլ ընթեցելու կարողության գարզացման:

«Խոպունի» թերի հոդվածում զարմանի է արտահայտվում նաև այն մոտեցման ռուր, որ «Ես սիրու են բոլորին» խորագի տակ զետեղած ստեղծագործություններում դաշնակում է նաև կովարա ակլորի եւ անհաւ տղաների ու աղջիկների մասին։ Դանշահայք մանկավարժական դրույք է Երեխան դաստիարակվում է նաև վատ օրինակից վեցրած դասերի ընորհիվ։ Մեր լսած դասերի ժամանակ ամենաանհործ դաշնական անգամ մանկավարժութեն ճիշտ հարցադրույք միջոցով դիտարկում է նման նյութերի բովանդակությունն ու գաղափարը։ Երեխաները կրահում են ենթատեսաց եւ գալիս են այն եղանացության, թե «ինչո՞ւ լի կարելի վարվել», «ինչո՞իսին լի կարելի լինել»։ Ընդհանրաբես հոդվածագիրների մանկավարժամեթոդական անտեղյակությունը ակնհայք է, որովհետեւ, օրինակ, տարակուսանի է հայտնվում մի շաբթ քառերի բացառության առիթով։ Այնինչ հայտնի է, որ ընդունված մերոդիկայի տարրական դասարաններում ընթեցվող ընագրերի մեջ տեղ գտած

Նույնությամբ, առանց խմբագրական ուղղումների, հարգելով դատախանի իրավունքը, իրադարձակում ենք այս հոդվածը, որը վերաբերում է «Մայրենի-1» դասագրի մասին նախագծես. մեր երաժշտական բնագործականին:

որովհետեւ նախ՝ առաջին դասարանցիների մեջ շնչին տոկոս են կազմում տաշիկ յունեցողները, եւ Երկրորդ, երեք տաշիկը նույնիսկ առանձին է աղբում, այդ չի նշանակում, որ քոնիկը չի կարող նրա կողմին նստել ու նրա համար գիրք կարդալ կամ հոգատարություն դրսեւուել թեկուց եւ Երիտասարդ տաշիկի նկամամբ։ Գաղափարն ու նոյատակները աղափաղելու միտումը աղաղակում է հոդվածում, որովհետեւ մեծ կենսափործ ու մանկավարժական գիտելիքներ դեմք չեն գիտակցելու համար, որ մեկի նկամամբ հոգալ չի նշանակում անդայման նրան կերակրել կամ հազգնել։ հոգատարության կարիք ունեն բոլորը՝ անկախ տրիմոց։ Եվ երեք մենք այս տարինում, նաեւ այս դիսի միջոցներով լիփորձենք Վիորիկների մեջ ծեւազորեւ գրաւրություն, հոգատարություն աղբումակցման որակներ, կմեծանան անգությունը ու չար մարդիկ, որոնք իրենց անծնական շահերին հասնելու ծանալարին կավերեն ամեն լավն ու քարին, ոչ մի միջոցի աօջեւ չեն կանգնի իրենց նոյատակներին հասնելու համար եւ կործանարար գործունեություն կծավալեն հասարակության մեջ։

Նախադասությունն է կարող է լինել գեղեցիկ» դատողությունը: Այո՛, կարդալը կարող է լինել Ին-
քուշ, խոսվ կարող է լինել գեղեցիկ. մտադրու-
թյունը՝ բարի կամ չար, նախադասությունն է եւս
կարող է լինել գեղեցիկ: Ինչ Վեռաբերում է ծե-
նթի ոժիանիության հարցին, այս անգամ ար-
դեն ես եմ զարմանում. որքա՞ն անտեսյակ ոժիի
լինել կրտսեր դոլրոցական տարիի երեխաների ե-
րեւակայության, մտածողության բազմաբնույթ
լինելու իրողությունից, դայժառությունից, ոռ-
մանտիկայից՝ այդդիսի հարցադրումը չիասկա-
նալու համար: Եթե հարցը ծեզ համար անընդու-
նելի, անընդունելի է, դեռ չի նշանակում, թե այն
ճիշտ չէ, կամ առաջին դասարանցիները դատա-
խան չեն ունենա: Ստե՞ առաջին դասարանները,
հարցել ուսուցիչներին, լսե՞ երեխաների դա-
տախանները եւ կիանդիղել հրաշալի դատողու-
թյունների, ուարդ, անմեղ ու մահուր, քայց սուր
ու դիմուկ մատերի, որոնց հիմնական գաղափարն
այն է, որ ծեսերը բարի գործ անելու, բարի բա-
ռեր գտելու, խելացի մատեր գի առնելու, բարի մարդկանց ծեսերը սեղմելու համար են:

Խակ «Խավունի» թերքի հողվածագրին դուր
յի եկել մայրիկին ծաղկեփնջի հետ համեմատ-
ել, և որին է ցավալի է, եղակացությունը,
մեղմ ասած, առ գոեհիկ է. ուրեմն՝ «Կարելի է
մայրիկին էլ բռումած ծաղկեփնջի դես դե-
սել»: Ահավոր է աղաղակում և ուսունիսկ ամե-
նազեղեցիկի մեջ զգեղ ու ժխուռ եռանգներ դնե-
լու միտումը: Ամրող աշխարհում երեխաներին
համարում են կյանիի ծաղիկներ: Արյո՞ւն դրանից
հետեւում է, որ բռումած ծաղիկների նման հի-
վանդազած երեխաներին ունի նետք (ըստ

ի կամ բանաստեղծության շարունակությունը։ Դարձյալ ուզում եմ կարեւորել, որ սա ծագրային դահանջ է, կարեւոր կարողություն, եւ այս մասին մանրամասնորեն տված է դասագրի ուղեցույցում (Ես մի փաս, որ հոդվածագիրները դրացից, մասնավորապես, կրսուն դրացից հեռու կանգնած մարդիկ են):

Հողվածագիր Ա. Մելիքոնյանին մտահոգութ են դասագրութ Վայելյագրության նոյատակով առաջադրված նյութերի ընտրությունը. «Դատահական տեղերութ սփովածությունը», «Դասանյութերի հետ ոչ մի կատ չունենալը» եւ այլն: Սա եւս առրական դդրոցի հետ կատ չունեցողի, ուսուցման այս օղակից ընդհանրապես անտեղյակ մարդու մտահոգություն է:

Իսկ ինչո՞ւ են սփոված դրամն դասագրելով մեկ
եւ այն է՝ «Պատահական» էջերում։ Բանն այն
է, որ դասագրելում զետեղված յուրախանցուր ստեղ-
ծագործության մերոդական կառույցում (հարցեր
եւ առաջադրանքներ) տրված են հարցեր եւ հանձ-
նարարություններ, վարժություններ, որոնց մի մա-
սը աշակերտները դիմի կատարեն գրավոր, եւ որ-
պէս նախատեսված են գրավոր առաջադրան
կամ առաջադրանքներ, մենք նոյատակահարմա-
չենք գտել զետեղել եւս մեկ գրավոր առաջա-
դրան տան համար՝ աշակերտներին գրավոր առ-
աջադրաններով չծանրաբեռնելու նոյատակով։ Ին-
չեւարերում է դասանյութի հետ կատ յունենա-
լուն, սա նույնութեան մենք դարտադիր չենք համա-
րում, թեև դասագրի նոր հրատարակության մեջ
դրամն գրեթե համընկնում են թեմատիկ խմբի
ստեղծագործությունների բովանդակությանը։

ՄԵՆՔ ՔՆԱՎ ԱՅՆ ԿԱՐԺԻՒԽՆ ՀԵՆՔ, ԲԵ ԴԱՍԱԳԻՐ
Ք ԱՆՔԵՐԻ Է: Այո՛, կան ոռու ՎՐԻՄՈՒՄՆԵՐ, ՍՄՐ-
ԴՈՒՄՆԵՐ, ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՍԽԱՎԱՆԵՐ: ՈՎ ԳՐԵԼ Է ԴԱ-
ՍԱԳԻՐ, ՈՎ ՍՏԵղծագործում է, գրաղվում գիտու-
ԹԱՄԲ, ԳԻՏԵ, ՈՐ ԱՅԽԱՏԱՆԻԾ ՏԱՐԻՆԵՐԻ ԸՆԲՐԱ-
ԳՆՈՒՄ Է ԴԱԾՆՈՒՄ ԱՆՔԵՐԻ, ԽՐԱՏԱՐԱԿՈՒՐՅՈՒՆԻ-
ԽՐԱՏԱՐԱԿՈՒՐՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՎՈՒՄ Է: Կատ-
ԱՅՆ Է, ՈՐ ԲԵ «Ազգ»-ՈՒՄ, ԲԵ «ԽՐԱՎՈՒՄ»-ՈՒ-
ՏՄՐԱԳՐՎԱԾ ԽՈՂՎԱՃՆԵՐԻց ՓՈՒՄ Է ՈՅ ԲԵ ԲԱ-
ՐՈՒՐՅԱՆ, ԳՐՈՒՐՅԱՆ ԵՒ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄՅ-
ԽՈՂՎԱՏԱՐՈՒՐՅԱՆ ԲՈՒՄՈՒՆՔ, ԱՅԼ ՎՐԵԺԻՆԴՐՈՒ-
ԹՅԱՄԲ ՊԱՅՄԱՆԱՎՈՐՎԱԾ՝ ԱՎԵՐԵԼՈՒ, ՈՂՆՀԱԳՆԵ-
ԼՈՒ ՆՊԱՏԱԿԱԴՐՄԱՆ հոս (ԽՈՂՎԱՃՆԵՐԸ Ոչ միայ-
ԳՐՎԱԾ ԵՆ ՆՈՒՅՆ ՆՊԱՏԱԿԱԴՐՄՈՎ, ԱՅԼԵ ՆՈՒՅ-
ՆԵՆՈՎՄՈՎ):

Վ Սարգսյանն ու իր հեղինակակիցը իրենց հիմնական մտահոգությունն արտահայտում են «Ազգ» թերքի հոդվածի վերջին դարբերության մեջ: Այնինչ անհրաժեշտ էր իրենց այդտեղից սկսել, որովհետեւ 10 տարի հաջողությամբ գործածության մեջ գտնված եւ գործածությունից դուրս եկած դասագիրքը հանկարծ մի բանի գրախոսությամբ բննադատելն արդեն իսկ աղաղակում է, որ հեղինակների հոգած դղրոցը չէ: Պարզաբան Վ Սարգսյանի ներկայացրած դասագիրքը մերժվել է փորձառու դասվարներից եւ տարրական կրթության հիմնահարցերով զբաղվող լավագույն մասնագետներից կազմված առարկայական հանձնաժողովի կողմից: Այո՛, հեղինակին է հանձնվել «35 տողանոց մի տեսություն», որը ոչ թե նոր ներկայացրած ընթեցանության նյութերի ժողովածուի մասին կարծիք է, այլ ընդամենը բաղկածի է առարկայական հանձնաժողովի նիստի արձանագրությունից, իսկ բաղկածին, ինչու հայտնի է, հակիրճ գրություն է: Թե չէ, ի՞նչ է դատահել, ուրոշ 10 տարի Դայաստանի հանրապետության մի շարք դղրոցներում գրածանաշուրջան գործընթացը ավիրող այբբենարամի հեղինակը այդ նույն 10 տարում հանդես յի եկել որեւէ մանկավարժամերողական հոդվածով եւ հանկարծ մեկ ամսվա ընթացքում կազմակերպում է հոդվածարշավ 10 տարի հաջողությամբ գործածության մեջ գտնված եւ այժմ գործածությունից դուրս եկած դասագիրքի դեմ:

Մարտի 16-ին Սյունիսենի Գերբներլլաց ղետական քարոզում տեղի ունեցավ Ավետ Տերեբյանի «Երկրաշարժ» օդերայի համաշխարհային դրեսիերան: Դայնրիլս Ֆոն Բլայսի 1647-ի Շիլիի երկրաշարժի մասին գրված «Երկրաշարժ Շիլիում» նովելը ներշնչեց Ավետ Տերեբյանին երկնելու իր երկրորդ օդերան՝ 1984-ին գրված «Երկրաշարժ»: Մի ստեղծագործություն, որը տարիներ առաջ թեմայի ենքն Գերմանիայի արեւելյան անկյունում Դալլեռում, բայց որին վիճակված էր ընդալից հաջողության արժանանալ հարավում Բավարիայում: Երկու գործողությամբ օդերայի լիրետն զբարձր էն Տերեբյանն ու Գերտա Շտելերը, երաժշտական դե-

Բարեգործական համերգի գաղափարը հղացել է Դասմիկ Պատյանը: «Սյունիսինի Գերբներովաց բարոնը տարին մեկ անգամ իրականացնում է այդուհի բարեգործական ակցիա: Առաջարկս սիրով ընդունեցին: Տեսա օմերայի վերնագիրը, ու միևնու այլեւս ինձ հանգիս չեւ տալիս», ասում է Երգուհին մեր զրոյցում իրազեկելով նաեւ, թե դոյրոցի հանգանակությանն անհրաժեշտ 380 հազար ԱՄՆ դոլարը միայն մյունիսենյան ունկնդիրից չեւ, որ ակնկալում է հավաքել: «Դայաստան» հիմնադրամի հետ սկսված համագործակցությունն առաջիկայում շարունակելու է Սիրիայում եւ Լիբանանում: «Փոքրիկ ցերեկուրով անույն չես կարող հայկական երաժշտության ողջ անբոլոգիան ներ-

Երկրաշուրջ մյունիլենյան քեմում

«Տիրտիրյանը սվաճեց սարածություն ու ժամանակը»

կավարը էկեղեարդ թէնն է, թէնադրությունն իրականացրել է Թլառու Գուքը. Բեմի, զգեստների նկարիչը Թիստիան Շմիդտն է. Մեր առջեւ «Երկրաշարժ» օպերային ուղեկցող Գերբներուղացի դրամատուրգի կազմած հետարքի միջոցառումների շարքն է՝ Փետրվարի 9-ին կայացած «Դայկական երաժշտություն» թենեֆիս ցերեկույթը, մարտի 2-ին՝ օպերայի նախնական ներկայացումը, մարտի 16-ին՝ օպերային սրճարանի հյուրը դարձավ Երգահանի այրին՝ Երաժշտագետ Օֆելյա Տիգրանովա Տերեբյանը. Ավետ Տերեբյանի մասին իր հոււերով: Աղրիի 10-ին ճեմարակի սուլիհայի հյուրը կլինեն ժամանակակից երաժշտությամբ հետարքունող աշակերտությունը եւ ուսանողությունը:

«Երկրաշար» օղերայի «Նախարան»-ը դարձած թվարկածս միջոցառումների հաջողությունը, մեր կարծիքով, մեծավ մասամբ դայմանակորված է նաև դրև Բուհնի՝ Հայաստանին նվիրվածությամբ ու Streitյանի հանդեպ մեծագույն դասիսանաբարձությամբ:

Դամերգի հովանավորներն են Եղի
Բակարիայի գիտության, մշակույթի
ու ետնախառարար Դան Յեհեմայերը և
ԳԴՀ-ում ՀՀ դեսպան Կարինն Ղազի
նյանը: «Հաս գեղեցիկ եւ լավ կազ
մակերդված միջոցառում էր, որ Վար-
դեսորեն վարեց Կոնրադ Շուինը՝ ըն-
քացում ներկայացնելով Դայաստա-
նի դատմությունը, մշակույթը, ան-
ցալը, ներկան: Միջոցառումը զար-
դարեց իհարկե Դասմիկ Պաղյանի
կատարումը», մեզ իր կարծիք փո-
խանցեց Տիկին դեսպանը: «Դաշա-
լի համադրված աշխատանք էր: Ակր-
տի Նաղաչի 15-րդ դարում գրված
«Պանդուխ» բանաստեղծության
գերմաներեն բարգմանության ընթե-
ցումը, դեսպանութուն հայերեն ող-
ջունելը, Դայաստանը լուսադատելե-
ներով ցույց տալը, ինչպես նաև ա-
վելված դրդողի դասկերը տեսանե-
լի դարձնելը գերմանացիների համա-
ընկալելի եր դարձնում բարեգործու-
թյան կարու այդ անծանոր հասցեն
«Մենք հաճախ ենք այսոյսի աշխա-
տանի դակաս ունենում», ոգեւո-
ված ընդգծում է «Դայաստան» հիմ-
նադրամի Գերմանիայի հանձնախո-
րի նախագահ Ժիլեր Սոմժյանը
«Դայկական Երածություն» ա-
վանյալ թենեֆիս ցերեկույթը Երկու-
նուատակ եր հետաղնդում մինչ
«Երկրաշարժի» համաշխարհայի-
քմելը հանդիսատեսին հնարակ-
ինս ամփոփ ներկայացնել Տեր-
յանի նախորդների քողած համա-
խարհային ժառանգությունը, ո-
վագծել մեծանուն կոմոդոլիո-
անցած ուղին: Եվ Երկրորդ «Դայա-
տան» հիմնադրամի օգնությամբ հ-
մեզից տացված ողջ հասույթը ո-
ղեկ Գյումրիի Երկրաշարժից ավ-
ված թիվ 1. և Տիգրանյան Երա-
տական դրդողի նորակառույցի կե-
մանը: 1994-ին Եկատերինորուց
հանկարծանակ եղած Տերեյա-
կանիսազգացել էր 1988-ի Երկրա-
ժը: 1984-ին գրված «Երկրաշա-
ռոյթային 1987-ին հաբորդեց նո-
րեման տուախող նոր 7-րդ սին

«Խոսրվ մի օդեւայի մասին է, որի կենտրոնական թեման եւկրացարն է և որ որի վերնագիրն է 1988-ի դեկտեմբերի 7-ի սարսափելի եւկրացարի մասին է հիշատակում, որն ի միջի այլոց մի ժի մոռացության է մատնվել»:

կայացնել, բայց ուզեցի, որ ունկնդի համար մի իիշ ծանոքագործություն լինի՝ հնարավորինս ամբողջական: Երգեցի «Դաւուն, հաւուն», անուուծ Կանայցան եւ Կոմիտաս, նաեւ՝ Ավետ Տերերյանի ոռմանսները: Ուզեցի ցույց տալ, թե ինչ է հայ երաժշտությունն ընդհանրաբես, շատերը լգիտեն, նաեւ մեր երաժշտական զարգացումը՝ Ավետ Տերերյանը որտեղից է սնվել, նրա երաժշտական ակունքները, տաղանդը որտեղից են ծնունդ առել, ինչորիսի ստեղծագործական թօիլ է ապրել Տերերյանն ինը», «Դայկական երաժշտություն» ցերեկույրի մասին է դասմում երգարկեսի մեր աստղը կամ ինչորես նույն համերգն ունկնդրած «Զյուպդոյչ ցայտունգի» լրագրողն է գրում «այսօր աշխարհում թերեւ անմերցակից դրա- 2003 ի առաջարկության ընթացաւքը շկայացավ: Բայց այս տարի Բեռլինում մարտի 16-ին (ի դեռ, Գերմանիայում «Երկրաշարժի» առաջնախաղի նույն օրը- ԱՅ. Դ.) կայացած «Maerz Musik-Festival»-ին հնչեց 5-րդ սիմֆոնիան, ասում է նա: Արեւլան Գերմանիայում Նեմոնկրատական Գերմանիայի ժամանակների մարդկանց մի շքանակ կա, ում համար Տերերյանը զարդարական արժեք, մեծություն: Դամոզված եմ, որ մեր երեմիերան շատ կարեւոր ավանդակարող է բերել երգահանին աշխարհին ծանոքացնելու գործում, կոմպոզիտուրի, ում սիմֆոնիաներն, իմ կարծիքով, ասիր են ստեղծում նրան համարել 20-րդ դարի կարեւորագույյա կոմպոզիտուրներից: «Լայն» հանրությունն այս հանճարեղ արվեստագետին հուսանու ուսուով կրացահայտի»:

մատիկ կոլորատուր սովորանո Դասմիկ Պատյանը»: Դամերգի երկրորդ մասն ամբողջությամբ նվիրված է Ավետ Տերեբյանին. ոռմանսներից բացի քատրոնի լարային խայտակի կատարմամբ հնյել են կոմոդոգիտորի 1964-ին, 1991-ին գրված առաջին, երկրորդ լարային կվարտետները: Պատյանը Ավետ Տերեբյանին անձամբ լավ չի ճանայել, «ծանոր էի նրա երաժշտությանը, սիմֆոնիաները շատ լավ գիտեի, նաև՝ «Կրակե օղակում» ողերան: Տերեბյանին ավելի շատ հայտնաբերեցի Եվրոպայում, ավելի ծիծ՝ Գերմանիայում, ուր շատ մեծ հետաքրություն կա նրա երաժշտության հանդեմ»: Այդ հետաքրությունը եղալու հետ մեջ կապված է այս ապագայի համար:

ին ոյայմանավորում է երգահանի տաղանդի մեծությամբ՝ «Strstrյանը շատ առաջ է իր ժամանակից եւ ինչ-ուս ամեն մի տաղանդավոր երեւոյք ժամանակ է ոյահանգում իրեն ըմբռնելու համար։ Եթե նայենք անցյալի մեր երաժշտական ժառանգությանը, եւ այսօր ուր են հասել, կարող են արձանագրել, որ այսօր հավասարի իրավունքով են ներկայանում։ Դա մահարհային լափումների մասին է խոսեց»։ Ինչ վերաբերում է կոնկրետ «Երկրաշրջին», օպերան երգուհուն է անծանոր ։

«Հնարավո՞ր է, որ Գերբներովացի
այս ներկայացումը նոյասի եւ ու-
րիշ քատրոններ եւ «Երկրաշրջ» օ-
դերան թեմադրելու հայտ ներկայաց-
նեն» մեր հարցին ի դատասխան
Պատրիարքան ասում է, թե «ոյեմ չէ ըն-
կալել, թե սա մեզ՝ հայերին ուղղ-
ված ընթերի է: Այսօր դա քատրոնին
է ոյեմ: Ուզեցին թեմադրել, որովհե-
տեւ իրենց հետաքրքրեց Երածությու-
նը: «Արակ Բ»-ի, «Անուշի» դա-
րձան ուժեւ է: Ունի նույն պատճեն:

ԱՐԵՎԻ ՀՈՎՍՔՅԱՆ
Գերմանիա

Երգեր, որ պացում են կրկինքը
Թաղեանս Տնայանի «Երկրից հետո»
ուր ժողովածուն

Կյանքն ու մահը կողմ-կողի են ու դությունը:
Թերեւ եւիկ

ՊՈԼԵՋԻԼԱՐ
Օետի

հարազատ: Դոգին ու մարմինն իրաւամերժ են, բայց եւ հարազատ: Ահա այս կերպ մշածեցի, երբ ծանոթացա Թաղեւոս Տոնոյանի «Երկրից հետո» վերնագիրը կրող բանաստեղծական ժողովածուին: Դոգեւոր զարթոնի ու նաև մՏի արթուրյան առումով, Թաղեւոսը նորանկախ Դայաստանի ծնունդ է: Սա չի նշանակում, թե նա եղում է նորանկախ Դայաստանը: Նրա ժամանակն անցյալով, ներկայով եւ աղազայով է: Արյան հիւռությամբ է նրա ժամանակը: Որքան անցյալի, նույնան էլ աղազայի մեջ է տեսնում իրեն: Ի՞նչն է, սակայն, անհանգստացնում նրան: Իհարկե, մահը: Ինքն ուղղակի այս բանը ըուրթերով չի ասում: Այս բանն ասում են բանաստեղծի սիրտն ու հոգին, որ եղում են: «Երանի նրան, ով երկրում ունի ճանաղարհողն իր, /Առավել նրան, ով դիմավորող ունի երկնում»: Դիմավորող ունենալ երկնում, նշանակում է հավիտենական կյանք ունենալ:

'Եռոր օրվաս դարձած բասարեղջը երկիր հայրենին չի մոռանում. «Մեզնից դարձ խոսի է երկիրն ուզում, /իսկ մենք երդում ենք տալիս շարունակ»: Ահա եւ աստվածաշնչան դարձ խոսի վերակերպումը. «Գանձ մի՛ դիզիր ու սեփական երկրում, /Ոնց որ գողանաս ինքդ բեզանից»: Երկի՞նք, թե՝ երկիր: Երկուսն էլ կյանք են, մեկտեղ են, ոնց որ հոգի ու մարմին: Բանաստեղջը կասկած չունի, որ որոշումները կայանում են երկն-

Ո՞վ կմտնի երկինք։ Ով որ անցարուղը ունի, մի բան, որ ծեռ է բերվում այստեղ՝ երկրում։ Ինչոք սՍիայն զղալով. «Նշխարներս թղեցի, սրանց հացը ես կերա»։ «Ավելանում են... ավելացնում են դարսերս Աստծուն, /Ու փորեանում է տեղն իմ երկներում, նվազում գանձս»։ Եվ այս ամենն այն դատճառով, որ մարդը կորցրել է այն դատկերը, որ նրան սվել է Ասկած։ Ահա այդ դատկերը վերագտնելուն են միտպած Թադեւսի բանաստեղծությունները։

Ազգային են, ժամանակակիցնեն այս երգերը: Այնանով են ազգային, որքանով թիում են ազգային ցավից, ժամանակների ու ժամանակի դաշտառած ցավից: «Ես սիրու այստան լիբը չի եղել. /Մեխած-խաչած են դոները երկրիս»: «Մեր ժառանգությունն ու կետակի»: Ասել է թե՝ կորչում եազգային արժենները, եւ կորչում կաղը սերունդների միջեւ: Բանատեղը տազնաղած է Հայաստան ու հայ ժողովրդի լինել-չլինելու խնդրով: Դես ու դեն չի ընկնու դարձյալ ու դարձյալ դատառ մեկն է. «Մեր երկնային Հովկ զորքն ինչո՞ւ այսղես նվազեց. «Նախարարներ թշվառ, դետակա ու անդեմ»: «Մենք մոռացան մոռացանք, որ տոհմի ծյուղ ու ծառ ենք: /Ու նայում ենք կարտով մեզնից խլված երազին», Այս բաներն ասելուց հետո, առուց, այն բանն էլ ոդիսի աս: «Ու դեռ վա՞ղ է, վաղ է աս դամբանածառ, /Քանզի մեր սոռաղանքը հածելի է Ասծուն: Սուրբ տառաղանին ինքնին Ասծունորի է, որի առաջ տեղի են տալի մարմիններ, ու մարմինական մասե

Գողենը կօգնի Իրավի հիմանուանոցին

Բաղդադի սր. Ռափայել հիվանդանոցին Ֆինանսական օգնություն հասցնելու նղատակով Նովեգիայի արվեստի ինստիտուտի կութեցիոներ Վերա Օլսնեսը աճուրդի է համել դուստրեսիոնիստ Պոլ Գոգենի բռուած՝ Պոլ Ուենի Գոգենի 70 կտավները։ Դրանով նա իր բողոքն է արտահայտում ընդդեմ լրաբան դատերազմի։ «Անկասկա բոլորս ենք դեմ այս դատերազմին ։ Ի աղաքականությամբ չեն գրադպատ, դարձադես կամենու են օգնել մարդկանց», BBC-ին սել է նա։ Դիվանային մասին տկն Օլսնեսն իմացել է Օսլոյի մերձակայքում գտնվող կաթոլիկարանության կրոնավորներից։ Գոգենի կտավները նրա հավա

Են կազմում, սակայն նա վաճառում է բոլորն անխսիր: Նրա համար չափազանց դժվար է այդ կտավներից բաժանվելը, քանի որ 35 տարի շարունակ ամեն օր հիացել է դրանցով: Նա համոզված է, որ նկարիչն ինքը օաս գոհ կլիներ իր կտավների վաճառքից ստացված գումարը այդօրինակ նորատակի համար անհաջող է: Նորվեգիայի արվեստի ինստիտուտում դադարեցված են նկարչի մոտ 250 աշխատանքները: Աճուրդն անցկացվում է Վերա Օլսնեսին դատկանող դատկերասրահում: Մեկ կտավի միջին գինը 1340 դոլար է: Նա մտադիր է աճուրդից ստացված գումարը հիվանդանոց փոխանցել երկու շաբաթվա ընթագում:

